

izvršen (*zapjevati* pjesmu); 4. finitivni: svršetak radnje izvršen cio (*dopjevati* pjesmu; ako su različiti subjekti, onda su to supletivni glagoli); 5. deminutivni: malo, manje radnje izvršeno od obične (*popjevati*); 6. augmentativni: više radnje izvršeno, nego što treba (*prepjevati*); 7. majorativni: netko je izvršio više radnje od drugoga (*natpjevati* koga); 8. intenzivni: izvršeno radnje do vrhunca subjektove volje (*raspjevati se*); 9. sativni: izvršeno radnje, koliko je subjektu dosta (*napjevati se* pjesama); 10. supstitutivni: izvršeno radnje do tačke izvršivanja (*ako uspišeš*, pozdravi ga); 11. slijepi (verba caeca): izvršenost radnje zavisi od prikrivenih stvari, uspjeh slučajan (*uloviti, uhvatiti, umoliti*). U tom razvrstavanju pored količine izvršene radnje uzet je kao kriterij i način, kako je izvršena radnja; dakle nije jedinstven kriterij. Drugi su slavisti dobili i 22 vrste glagola na osnovi načina izvršene radnje. Ta se podvrsta glagola po tome i zove nje-mački Aktionsart, i tu kategoriju ne treba miješati sa glagolskim vidom (aspektom). Po vidu su glagoli nesvršeni i svršeni (osim onih dvovidskih), a po načinu izvršenosti radnje (Aktionsart-u) svršenih glagola ima više vrsta, što je potrebno još podrobnije odrediti.

ŽALOSNI DOKAZI O NARAVI PRAVOPISA I JEZIKA MNOGIH NAŠIH SUVREMENIH KNJIŽEVNIH IZDANJA

Milan Selaković

Prateći redovito većinu zagrebačkih beletrističkih izdanja, često se susrećem s nemarno i neodgovorno ili nesavjesno, da ne kažem nezналаčki, lektoriranim tekstovima, napose u pogledu pravopisnih propisa i pravila. Ova se tvrdnja jednako odnosi na izvorna djela nekih, pa i mnogih domaćih pisaca, kao i prevodilaca, na djela, što imenuju javno svoga lektora, kao i na djela, što lektora prešućuju ili ga stvarno nemaju. Iznoseći ovdje »na rešet« neke karakteristične i simptomatične primjere griješenja u pravopisnom redu, dakle pravopisne griješke i nered, ne mislim isticati, da je to osobito bitno i sudbonosno u umjetničkom značenju takvih djela i da se zbog toga ova ne mogu čitati u miru i s nepomućenim zadovoljstvom i uživanjem; ali držim, da su nemar i neznanje u tome pogledu više ili manje ipak na uštrb čak i stilske čistoće i ljepote djela, ili smetnja u jasnoći izražavanja, pa su tako često suviše »kamen spoticanja«... U pojedinostima se tu radi obično o sitnim griješkama, što se tu i tamo mogu potkrasti i omaknuti svakome, jer svatko ne mora znati i opažati sve; ali, zgomilane i konzekventno ponavljane griješke, ma koliko god u pojedinostima bile »sitne«, zbirno su kompleks nemile i nezdrave pojave, što zabrinjuje i ozlo-

voljuje ne samo pedantnog čitaoca, nego i svakog, tko takve pogreške uočava i zna. A pogotovu to dobiva na važnosti, ako nam je stalo, da se u životu, na osnovu izdanjâ naših najuglednijih izdavačkih kuća u Hrvatskoj, čitaoci (napose ako se radi o dacima) uče pravilnom i dobrom pisanju, a umjesto toga uče se i navikavaju na pogreške i zablude! Opaske o takvim grijeskama i propustima, koje ću ovdje iznijeti, pravim stručnjacima nisu ništa novo, nikakva otkrića, osim što će ih upozoriti na žalosno stanje stvari, ako i oni ne prate permanentno našu t. zv. tekuću vrpcu izdavačke djelatnosti, pa će im ovo biti signal, da i o tome treba uvijek iznova voditi računa i raspravljati, kako bi se time, tom stalnom aktivnošću, opomenula izdavačka poduzeća, da im te »stvari« nisu u redu. Dođu li pak ovakve opaske u ruke onih »polustručnjaka« (nazovimo tako nesavjesne i nevješte lektore!), koji se bave lektorskim zanatom, a ne obavljaju ga kako treba, eto, nadajmo se, praktične koristi od ovih opazaka! Napokon, možda će ovo doprijeti i do »običnih čitalaca«, pa će ih poučiti o pravilima, s kojima mogu praktički spoznavati mnogošta pogrešno pri svome čitanju knjigâ i naučiti ih, da sve ono, što im nudi i nameće izdavačka djelatnost u tome pogledu ne uzimaju »pod gotov groš« i neprikosnoven autoritet. Uzburkati javnost na taj način, ne će li značiti i buđenje kritičke pozornosti urednikâ naših izdanja, da pomnije kontroliraju rad svojih lektorskih suradnika, sa svrhom da njihova izdanja odu u svijet dotjerana što je najviše moguće, ili bar lišena najosnovnijih pogrešaka i rogozatnosti, koje u zadaćnicama srednjoškolaca ispravljaju i popravljaju nastavnici materinskog jezika. Jer, ostane li ovako, kako sada jest u mnogo (i premnogo) slučajeva, uzalud je, s jedne strane, poučavati o pravilima i o pravilnome, a, s druge strane, u praksi širiti i trpjeti zablude, pogotovu i zato, što je čitaocu uvijek uvjerljivije i utjecajnije ono, što mu štampom nudi i nameće ugledno izdavačko poduzeće, nego ono, što mu dođe u uši kao živa i lteća riječ (verba volant) sa školskog predavanja.

Ukazujući na najčešće ponavljane pogreške u mnogim našim izdanjima u Zagrebu, smatrao sam najoportunijim i najpristojnijim ne iznositi konkretna imena lektorâ (i drugih odgovornih faktora), ni pisaca ni njihovih djela, jer su u ovome trenutku i ovakvoj prilici važne samo činjenice, koje treba spoznati i uvažiti, a ne osude ljudi i, dapače, namještenikâ. Time se ipak može postići ono, što se hoće i što treba, a na autoru takvih pogrešaka ostaje, da se u ovim opaskama sâm osjeti »pogođen« i neprijetno ispravi svoju lošu praksu, pa da bar ubuduće boljim putem upravi svoj rad i djelovanje.

Ipak se može поближе reći, da pogreškama obiluju ponajviše prijevodi stranih djela i pisaca, u poslu, što ga vrše razni prevodioci uz pomoć nemarnih ili neupućenih lektora, iako, naravno, i tu ima znatnih časnih izni-

maka, t. j. ima prevodilaca (kao što je na primjer Josip Tabak, i još neki). kojima lektor nije potreban, jer su im radovi besprijekorni, uzorni i u jezičnom, i u stilskom, i u pravopisnom pogledu. Da budemo aktualni i ažurni, spomenimo kao takav uzoran prijevod — zato, što je ovoga trenutka »zadnji po redu« — djelo Josipa Tabaka, t. j. njegov prijevod s portugalskog brazilskog romana »Dvorište« (u izdanju zagrebačke »Zore«), kojeg je čitanje pravi užitek, više svega zato, što je u čistom, pravilnom i — naglašavam napose — inventivnom jeziku i stilu! Ali istodobno s time kod istog izdavača izišao je i drugi prijevod, koji je obavio srpski prevodilac, a »dotjerao« ga (ili »pohrvatilo«) naš lektor, pa unatoč tome ovaj prijevod vrvi pogreškama i neurednim pravopisom i jezikom. Ne zamjeramo mu — jer bi to bilo pretjerano »čistunstvo« — što je zadržao neke »sinonime«, one, što pripadaju jeziku srpskog, beogradskog književnog kruga (na primjer: talas, umjesto val; ostrvo, umjesto otok; porodica, umjesto obitelj), jer bi to bilo ne samo netolerantno i netaktilno u eri zbližavanja srpskog i hrvatskog jezika, nego i nepravedno, jer one (»srpske«) riječi ne budu oko i ne paraju uši hrvatskog čitaoca, pogotovu kad takve riječi nalazimo i u izvornim djelima hrvatskih pisaca (Vladimir Nazor, kome se ne može prigovoriti, da nije znao hrvatski jezik, ima čak knjigu s naslovom »Priče s ostrva i mora«), pa su, dakle, bar donekle i hrvatske. Možda je tako donekle i još s nekim riječima i izrazima, ali je s mnogima manje »donekle«, kao s glagolom »prosuti« (umjesto proliti), »platan« (umjesto platana), »salaš« (umjesto majur), »kapija« (umjesto vrata ili ulaz), »štala« (umjesto staja), »spoljni« (umjesto vanjski), »saglasiti se« (umjesto složiti se) i t. sl. Osim ovakvih primjera, u knjigama istog izdavača, pogotovu kad je od istog lektora, kao i u izdanjima drugih izdavača, ponavljaju se neumorno i ponavljajući se gomilaju pogrešni oblici i izrazi, što se tako nasilu »udomaćuju« i zato djeluju štetno, jer čitaoc navikavaju na ono, što ne valja i od čega bi ih trebalo odvikavati. Smatram, da je dovoljno i najkorisnije citirati izravno sve ono, što mislim, da ne valja, a umjesto opširnih opisivanja pravila i ekspertiza navešti valjane oblike i izraze, jer se na taj način najbrže postiže ono, što se hoće i što treba. Napabirčeni iz više knjiga, pogotovu kad se više puta ponavljaju i gotovo su stalni, takvi su primjeri brojni, pa ih ovdje treba reducirati na najkarakterističnije i najučestalije.

Tako upada u oči stalno pogrešna upotreba prijedloga »s«, t. j. oblika »sa«, a treba biti stalno »s«, osim u iznimnim slučajevima: kad riječ iza toga prijedloga počinje glasom *s*, *š*, *z*, *ž*, *c* i *č* (a može biti i ispred ostalih nepčanika, jednosložnih riječi, suglasničkih skupina, brojeva i riječi, koje počinju sa »r«, što je bilo nepčano). Enklitika se često pogrešno smješta, kao da nema svoje značenje. Glagol »trebati«, kad ima bezličnu ulogu glagola,

upotrebljava se u svim licima, a ne — kao što mora biti — samo u trećem svojem licu. Zarez se često stavlja, bolje reći izostavlja se pogrešno, i to ne samo kad su u pitanju veznici, nego i kad je rečenična inverzija (na pr. »Da bih znao učim«, a treba »Da bih znao, učim«), dakle u namjernim rečenicama. Ne razlikuje se značenje riječi »raspolaganje« i »raspoloženje«, a ne uočava se ni razlika između »okoline« (društvena sredina ili krug) i »okolice« (krajolik). Ne zna se uloga posljedičnog »zbog« i namjernog »radi« (o čemu je obrazloženo pisao Slobodan Kovačević u br. 4. ovoga časopisa prošle godine u članku *O značenju i pogrešnoj upotrebi prijedloga »zbog« i »radi«*), nego se ovi miješaju mimo svake logike, stvarajući tako ponekad i dubiozan ili alternativan sadržajni smisao (zapravo besmisao) određene izjave. Pogrešno se uzima riječ »dosta« (tal. basta), a hoće se reći »dovoljno«, »mnogo« ili »prilično« (pišu »učio sam dosta«, a hoće reći *dovoljno* ili *mnogo*). Isto tako upotrebljava se na krivom mjestu izraz »skoro«. t. j. i onda, kad ovaj nema vremensko značenje (»skoro sam pao« znači »pao sam nedavno«, a htjelo se reći »umalo što nisam pao«, pa je trebalo napisati »gotovo sam pao«). Enklitika pomoćnog glagola »biti« u trećem licu jednine suviše se dopisuje uz zamjenicu, koja treba da je apsorбира (»on se je vratio«, umjesto »on se vratio«). Neprilično je ono »dakanje« (»da li si naučio«, umjesto »jesi li naučio«; »da li«, umjesto »je li«). I sva sila ostalih »sitnih«, ali čestih primjera, koje je dovoljno samo nabrojiti: »neka bude rečeno« (t. j. treba reći), »takorekuć« ili »tako rekući« (t. j. tako reći), »zato jer« (t. j. zato što i stoga što), »pogotovo jer« (t. j. pogotovu što), »spadati« (t. j. pripadati, ići u red), »priključiti« (t. j. pridružiti, pripojiti, pribrojiti), »isključeno« (t. j. nemoguće), »sličiti« i »ličiti« (t. j. biti nalik, biti sličan), »u stvari« (t. j. zapravo), »počimati«, »počimam« i »počam« (t. j. počinjati, počinjem i počevši), »nuzgred« i »nuzgredno« (t. j. usput), »na nikakve« (t. j. ni na kakve), »osirotjeti« (t. j. osiromašiti), »trpezarija« (t. j. blagovaonica), »blagovaona« (t. j. blagovaonica), »radiona« (t. j. radionica), »bašta« i »bašča« (t. j. vrt), »saznanje« (t. j. spoznaja), »predstava« (t. j. predodžba), »predstaviti« (t. j. predočiti, prikazati), »vrijedniji« (t. j. vredniji), »osmjeh« (t. j. osmijeh), »lijet« (t. j. let), »lješ« i »lješina« (t. j. leš i lešina), »prvijenac« (t. j. prvenac), »ja bi« i »mi bi« (t. j. ja bih i mi bismo), »Gorkija« (t. j. Gorkoga), »nije drugo preostalo nego« (t. j. preostalo je samo), »veseli me«, »raduje me«, »žalosti me« (t. j. veselim se, radujem se, žalostim se), »oblast« (t. j. područje, kraj, kotar), »kotarevi« (t. j. kotari), »dozvola« i »dozvoliti« (t. j. dopuštenje i dopustiti), »izagnati« i »izagnanstvo« (t. j. prognati i progonstvo), »za mene« (t. j. meni), »obzirom« (t. j. s obzirom), »ukoliko« (t. j. ako), »utoliko prije« (t. j. to prije ili to više), »čim prije« (t. j. što prije), »tim više« (t. j. to više), »ovoga puta« (t. j. ovaj put), »neophodno« (t. j. prijeko potrebno).

»vjerovatno« (t. j. vjerojatno), »dopadati se« (t. j. svidati se), »činiti se« nekakvim (t. j. držati se, ponašati se, graditi se), »izgledati« i »izgleda« (t. j. činiti se i čini se), »bonbon« (t. j. bombon), »ranije« i »kasnije« (t. j. u značenju prije i poslije), »sigurno« (t. j. u značenju zacijelo i vjerojatno), »španski« (t. j. španjolski), »upliv« i »uplivan« (t. j. utjecaj i utjecajan), »greška« (griješka), »rdava navika ili rdava ocjena« (t. j. loša navika ili ocjena), »vrijednosni papiri« (t. j. vrednote), »Holandija«, »holandski«, pa čak i »holandijski« (t. j. Nizozemska, nizozemski), »Rumunija« (t. j. Rumunjska), »hrvati se«, »othrvati se« i »hrvač« (t. j. rvati se, odrvati se i rvač), »uplitati«, »dosizati« i »posizati« (t. j. upletati, dosezati i posezati), »jašenje« i »jašionica« (t. j. jahanje i jahaonica), »biti u stanju« (t. j. moći), »neovisno od« i »nezavisno o« (t. j. neovisno o, nezavisno od), »skupa« (t. j. zajedno), »i taj također« (t. j. i taj) — i t. d.

Ovo su zacijelo nepotpuni, dakle ne svi i ne jedini primjeri, napose i ne jednako značajni primjeri nepravilnih oblika i pogrešnih izraza (»sinonima«), što se nalaze po knjigama naših izdavača, a svakako nisu i jedine neskladnosti u stilu, što ga oblikuju neki naši lektori. Ali već i ovime se pokazuje, da problem postoji! A što da se tek kaže o problemima pravopisa, jezika i stila naših nebeletrističkih djela i javnih govora i predavanja, napose na područjima i u strukama političkog i privrednog života, u djelima, što su toliko ogrezla u nezdravoj i neprirodnoj frazeologiji, da je obična intervencija lektora nemoguća, uvijek nedovoljna, jer bi prijeko potrebni ispravci i popravci zahtijevali neograničeno, najradikalnije prepravljane i doslovno prepisivanje originalnog teksta, što se pak ne bi moglo obaviti bez nerazmjerna truda i požrtvovnosti, te bez naporne suradnje lektora i autora. Onda bar neka toga i takvih propusta i pogrešaka ne bude u djelima književno-umjetničkog karaktera i sadržaja!

NEŠTO O UPOTREBI PRIJEDLOGA S I IZRICANJU SREDSTVA

Ivan Brabec

Ako upotrebimo jezik pisaca iz druge polovine prošlog stoljeća s našom današnjom jezičnom praksom, vidjet ćemo očit napredak, naročito u morfologiji. Dok su se prije pojave Maretićeve gramatike i kod naših istaknutijih pisaca našle nesigurnosti u tvorbi, na primjer, aorista, danas u oblicima ne će često pogriješiti ni gimnazijalac. Drukčije je s naglaskom i sintaksom, što je i razumljivo. Naglasak često nema funkcije, pa promjena intonacije ili mjesta akcenta ne mijenja značenje izraza. Osim toga on se ne označava na onom, što čitamo (u beletristici, dnevnoj štampi i t. d.), pa čovjek pri čitanju nema prilike da ustanovi razliku između svoga naglaska